

CÜNEYD-i ŞİRÂZİ

(جنید شیرازی)

Ebü'l-Kâsım Muñüddîn Cüneyd
b. Mahmûd-ı Şîrâzî
(ö. 801/1399 [?])

İrânlı edip ve şair.

Soyunun Hz. Ömer vasıtasıyla Kureys kabilesinin kollarından Benî Adî b. Kâ'b'a ulaştığı rivayet edilir. Şîraz'ın birçok bilgin ve vâiz yetiştiren tanınmış bir ailesine mensuptur. Kendisinin de "şeyhülislâm" unvanını taşımasından iyi bir öğrenim gördüğü anlaşılmaktadır. Şîraz'daki Câmî-i Atîk'te vâizlik yapan ve bir İsfahan yolculuğu dışında Şîraz'dan hiç ayrılmayan Cüneyd'in ölüm tarihi kesin olarak bilinmemektedir. Mensur eserini 791'de (1389) tamamladığına göre bu tarihten sonra, büyük bir ihtimalle de 801'de (1399) vefat etmiştir.

Cüneyd-i Şîrâzî'nin İsâ ve Rûkneddin Yahyâ adında iki oğlu olmuştur. Bunlardan ilki, babasının tek mensur eseri olan Arapça *Şeddü'l-izâr'ı Mültemisü'l-ehibbâ' hâlişan mine'r-riyâ'* adıyla Farsça'ya çevirmiştir (Şîraz 1364/1986). Bu tercüme daha çok *Tezkire-i Hezâr Mezâr* veya *Hezâr u Yek Mezâr* adlarıyla tanınır. Diğer oğlu Rûkneddin Yahyâ da Ebü'l-Hasan ed-Deylemî'nin *Siretü Ebî Abdillâh* adlı Arapça eserini Farsça'ya tercüme etmiştir (nşr. Annemarie Schimmel, Ankara 1955).

Eserleri. 1. *Divân*. Cüneyd-i Şîrâzî'nin tasavvufî nitelikteki kaside ve gazellerini ihtiva eden ve 1050 beyitten meydana gelen divânındaki şiirler üslûp ve şekil bakımından Hâfız-ı Şîrâzî'nin şiirlerine benzer. Eser Saîd-i Neffîsî tarafından yayımlanmıştır (Tahran 1325 hş.). 2. *Şeddü'l-izâr*. Tam adı *Şeddü'l-izâr fi haddi'l-evzâr an züvvâri'l-mezâr* olan eser, Şîraz'da medfun 315 ünlü kişinin hal tercümelerini ihtiva eder. Şîraz'daki mezarların yerlerini gösteren bir kılavuz niteliğini taşıyan kitap, haftanın yedi günü göz önünde tutularak yedi bölüme ayrılmış ve hangi gün hangi mezarlığın ziyareti edilmesi gerektiği belirtilmiştir. Buna göre haftanın ilk günü, Şeyhülkebir unvanını taşıyan Ebû Abdullah İbn Hafîf'in, ikinci günü ise, Şeyh Bâhilî'nin mezarları, üçüncü gün Dârüsselm, dördüncü gün Ümmü Külsüm ve Şîrûye, beşinci gün Bağ-ı Nev, altıncı gün Câmî-i Atîk ve yedinci gün Musallâ mezarlıkları ziyaret edilir. Eser Mirza Muhammed Kazvîni ve Abbas İkbâl Aştîyânî tarafın-

dan geniş açıklama ve notlarla birlikte yayımlanmıştır (Tahran 1328 hş.).

BİBLİYOGRAFYA :

Cüneyd-i Şîrâzî, *Divân* (nşr. Saîd-i Neffîsî), Tahran 1325 hş., nâşirin mukaddimesi; a.mlf., *Şeddü'l-izâr fi haddi'l-evzâr an züvvâri'l-mezâr* (nşr. Mirza Muhammed Kazvîni — Abbas İkbâl Aştîyânî), Tahran 1328 hş., nâşirlerin mukaddimesi, s. E-H; *Keşfü'z-zunûn*, II, 1028; Fûrsatü'd-Devle-i Şîrâzî, *Âşâr-i Acem*, Bombay 1314, s. 464; *GAL*, II, 245; *Suppl.*, II, 256; Neffîsî, *Târîh-i Nazm u Neşr*, I, 215-216; Safâ, *Edebiyyât*, III/2, s. 1059-1063.

ORHAN BİLGİN

CÜNEYDİ SARİK

(bk. SARİK).

CÜNEYDİYYE

(الجندیة)

Cüneyd-i Bağdâdî'ye

(ö. 297/909)

nisbet edilen ve sahvi esas alan
bir tarikat.

Bâyezîd-i Bistâmî'ye nisbet edilen Tayfûriyye tarikatının vecd ve cezbeyi (bk. SEKR) esas almasına karşılık Cüneydiyye ve Tayfûriyye bugün anladığımız mânada birer tarikat olmayıp daha çok bir meşreptir. Bununla beraber XII. yüzyıldan itibaren kurulmaya başlayan Kübreviyye, Kâdiriyye, Hâcegân, Gazzâliyye, Hârisiyye, Arîfiyye gibi bazı tarikatlar ve bunların kolları kendilerini Cüneydiyye'den saymışlardır. Tarikatlar öncesi dönemde sekr halini en üstün hal sayanlara Tayfûriyye, sahv (kendine hâkim olma) halini sekr haline tercih edenlere Cüneydiyye deniliyordu. Bu tür değişik tasavvufî meşreplerden bahseden Hücvîrî kendi şeyhlerinin hep Cüneydî olduklarını söyler. Bunlar Ahmed b. Muhammed eş-Şekkaî, Muhammed b. Hasan el-Hutteilî, Ebü'l-Kâsım el-Cürcânî, Ebû Osman el-Mağribî, Ebû Ali el-Kâtib ve Ebû Ali er-Rûzbârî gibi IV. (X.) ve V. (XI.) yüzyılın tanınmış mutasavvıflarıdır. Necmeddîn-i Kübrâ'nın "tarîk-i ebrâr" dediği Cüneydiyye, "tarîk-i şüttâr" dediği ise Tayfûriyye tarikatıdır.

Cüneyd'de temkin, dikkat ve şuur halini esas olduğundan sohbetinde bulunmak isteyen Hallâc-ı Mansûr'un mecnun (sermest) olduğunu yani sekr halinde bulunduğunu söyleyerek onu kendinden

uzaklaştırmış ve bu konuda ileri sürdüğü mazereti de kabul etmemiştir. Cüneyd ayrıca Bâyezîd-i Bistâmî'nin sathiyelerini de onun *bidâyet** halinde olmasıyla izah etmiş ve bunu eksiklik saymıştır. Bu iki farklı meşrep birbiriyle mücadele etmekle birlikte biri diğerinden etkilenen de kurtulamamışlardır. V. (XI.) yüzyılda Tayfûriyye'yi en güçlü bir şekilde Ebû Saîd-i Ebü'l-Hayr ve Ebü'l-Hasan Harakânî, Cüneydiyye'yi ise Ebü'l-Kâsım el-Kuşeyrî ve Hücvîrî temsil ediyordu.

Harîrîzâde Cüneydiyye'nin esasları olarak şu sekiz prensibi kaydeder: Az yeme, az uyuma, az konuşma, inziva, sürekli abdestli bulunma, kalbi mâsivâ ile meşgul etmeme, sürekli zikir ve kalbi şeyhe rabetme.

BİBLİYOGRAFYA :

Hücvîrî, *Keşfü'l-mağcûb*, Tahran 1338, s. 235; Zebidî, *İkd.*, s. 184-185; a.mlf., *İthâfû'l-aştîyâ'*, s. 184-185; Harîrîzâde, *Tibyân*, I, 268*-273^b.

SÜLEYMAN ULUDAĞ

CÜNÜN

(الجنون)

Akıl hastalığı, bir ehliyet ârizası.

Cünün sözlükte "örtünmek, gizlenmek; aklını kaybetmek" anlamına gelir. Bu durumdaki kişiye mecnun (deli) denir. Kur'an-ı Kerim'de, peygamberlerin davetinden ve özellikle Hz. Muhammed'in tevhid inancına yaptığı çağrıdan rahatsız olanların bu seçkin kişilere yönelttikleri iftirâlardan söz edilirken on bir âyette mecnun kelimesi kullanılmıştır (bk. M. F. Abdülbâkî, *Mu'cem*, "cnn" md.). Cününün terim anlamıyla ilgili olarak yapılan değişik tarifler arasında yaygın olanı, Seyyid Şerîf el-Cürcânî'nin *et-Tâ'rifât*'ında yer alan, "söz ve fiillerin nâdir haller dışında normal cereyan etmesini engelleyen akıl bozukluğu" şeklindeki tanımdır. Fikhî sonuçları bakımından bir zihnî rahatsızlığın cünün kapsamında sayılmasını belirleyen unsur ise bu hastalığın kişiyi temyiz gücünden yoksun kılıcı nitelikte olmasıdır (aş. bk.).

Kur'an-ı Kerim'e göre insanı insan yapan ve onu ilâhî buyruk ve yasakların muhatabı kılan akıldır. Bu sebeple İslâm âlimleri peygamberlerin özelliklerini açıklarlarken onların cününden salim oldukları hususuna önemle işaret etmişlerdir. Akıl hastalığının kaynağı, zekâ ile ilişkisi ve tedavisi konusuna insanlık tarihinin çok eski dönemlerinden be-